

HALDUN TANERİN HİKÂYELERİNDE SOSYAL TENKİT

Beyhan KANTER

Hikâyelerinde toplumsal yaşamdaki yozlaşmaları, çürümeleri ve değişimleri ironik bir dille anlatan Haldun Taner, farklı sosyal tabakalara mensup bireylerin yaşamsal kaygılarını bu bakış açısıyla değerlendirir. “Bireylerin gündelik yaşam içindeki sıradanlıklarını özellikle sosyal kimlikleri çerçevesinde vurgulayan yazar; çelişkileri / çatışmaları da sosyal tenkit bağlamında dile getirir.” (Kanter 2012: 73). Haldun Taner, toplumsal yaşamda ne’liğini ve kim’liğini Avrupalı bir yaşam tarzı üzerinden kurgulayan bireyleri de sosyal çözülmenin yol açtığı yozlaşmalarla ele alır. Bununla birlikte kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden bireylerin trajikomik durumları da Haldun Taner’in hikâyelerinde geniş bir perspektiften yansıtılır.

Haldun Taner, “Rahatlıkla” başlıklı hikâyesinde üniversitelerdeki yükselme prosedürlerinin ilmi bir çerçevede değil öznel yargılarla gerçekleşmesine ilişkin eleştirel bir bakış açısı geliştirir. Nitekim söz konusu hikâyede, doçentlerin profesörlüğe yükselmeleri için yapılan oylama sırasındaki konuşmalar, üniversitelerdeki yozlaşmayı ve akademik bakışın göz ardı edilmesini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Zira bir profesör adayını askerlikten tanıdığını söyleyen Şakir Baran adlı kurul üyesi, “büyük bir neşriyatı olduğunu sanmıyorum. Bu da tembelliğinden değil, aşırı tevazundan ileri gelir.” (s. 137) cümleleriyle de adayın akademik yeterlik açısından ciddi bir yayını olmamasını meşrulaştırma çabasındadır. Kuruldaki diğer üyelerin de söz konusu adayın bilimsel çalışmalarıyla ilgili herhangi bir araştırma yapma gereği duymamaları, hikâyenin ironik taraflarından birisini oluşturmaktadır.

Haldun Taner, “Ayışığında Çalışkur” hikâyesinde ise sosyal yaşamdaki yozlaşmaları ve bireylerin ötekiyle kurdukları ilişkilerdeki sahtelikleri Çalışkur apartmanında yaşayanların gündelik yaşam pratikleri aracılığıyla anlatır. Hikâye kişilerinden Beyhan’ın doğum gününün kutlandığı sırada, bir yanda poker oynanması, bir yanda flört edilmesi, Batılı yaşam tarzına duyulan özentinin bir sonucudur. Doğum günü kutlamalarına gelenlerin Türkçe konuşurken araya İngilizce kelimeler serpiştirmeleri de aynı özentinin bir yansımasıdır. Haldun Taner, Batılı yaşam tarzına özenen bireylerin sadece kendi yaşadıkları toplumun kültürel değerlerine değil aynı zamanda dillerine de yabancılaşmalarını “Made In Usa” adlı hikâyenin kişileri aracılığıyla da ironik bir düzlemde ele alır. Hikâye’nin anlatıcı öznesi durumundaki genç kız, arkadaşına yazdığı mektupta bir doğum günü partisinde karşılaştığı insanları Amerikan özentisi bir tutum içerisinde anlattığı gibi İngilizce kelimeler kullanarak kendisini ayrıcalıklı kılmaya çalışır. Ana dilini ötekileştirerek İngilizce kelimeler kullanılması, kendi kültürüne yabancılaşma ile ilintilidir. Bu özenti ile kendisini Amerikalı olarak tanıtan İzmirli bir genç tarafından aldatılan genç kız, bu durumu da kendi ruh evreninde meşrulaştırma çabasıdadır. Bu bağlamda genç kızın *kim*’liğini Avrupalı bir sosyal yaşam çerçevesinde tescille (t) me çabası söz konusudur.

Haldun Taner’in sosyal yaşama ilişkin eleştirel bakışlarından birisini de sınıfsal farklılığın / eşitsizliğin yol açtığı “üstünlük kompleksi” oluşturmaktadır. Nitekim “Artırma” başlıklı hikâyede, bir müzayedeye katılan bireylerin kendilerini toplumun geri kalan kısmından farklılaştırma çabaları, kültürel sermayenin maddi güçle birleştirilmesi üzerinden dile getirilir. Hikâyenin başkişisinin, *purolu beylerin, kürk mantolu hanımların* arasında kendisini iğreti hissetmesi de, müzayedeye katılanların bakışlarında gizlenen aşağılanma duygusu ile ilintilidir. Bu bağlamda, müzayedelerin sınıfsal / ekonomik güç açısından iktidar ilişkisine dönüştürülmesi, “Artırma” hikâyesinde sosyal tenkit çerçevesinde ele alınır. Haldun Taner, sınıfsal gücün bireylerin yaşam algılarına sirayet etmesini, “Yaprak Ne Canlı Yeşil” hikâyesinde ise kültürel üstünlük çerçevesinde anlatır. Beyoğlu’ndaki “*burnu büyükler kahvesi*” şeklinde anılan Pelit kahvehanesi, özellikle yabancı kültürü içselleştiren bireylerin toplanma mekânıdır. “*Özellikle Alman kültürüne yakın olanların bu kahvede oturmayı çok sevmeleri, bir geçiş dönemi yaşayan Türk halkının Batı’yı özellikle Alman kültürü üzerinden içselleştirme çabalarının bir yansımasıdır.*” (Kanter 2012: 76).

Toplumsal yaşam içinde bireylerin öteki üzerinde üstünlük kurma arzularını, özellikle sosyal ilişkiler ve kültürel değişimler bağlamında ele alan Haldun Taner, “Kooperatif” başlıklı hikâyesinde, bir mahalle halkının yaşama biçimlerini

değiştirme çabalarını ironik bir düzlemde anlatır. Şehirdeki konfordan habersiz olan mahalle sakinlerinin yaşama biçimlerinin değişmesi / yozlaşması, mahalle-ye yeni taşınan bireylerle doğrudan ilgilidir. Zira mahallede *ultramodern villalar* yaptıran müsteşar ve umum müdürünün sayesinde belediye faaliyete geçer, her tarafa borular döşenir, hava gazı, su, elektrik gelir, yazın tozdan kışın çamurdan geçilmeyen yollar asfalt yapılır. Bütün bu gelişmelerle birlikte mahalledeki arsalar satılır ve kooperatif yapılmaya başlanır. Mahallenin fiziki dokusundaki bu değişiklik, mahalle halkını memnun etmekle beraber, müsteşar ve umum müdürüne karşı küçük düşmeme çabası, sosyal yaşamda da değişikliklere ve çözümlere neden olur. Bu noktada mahalledeki değişimi ve çözülmeyi belirleyen unsur, yeni gelenlerin yaşam pratiklerini benimseme arzudur. Nitekim huzur içinde yaşayan mahalle halkının tüketime entegre modern bir yaşam üzerinden birbirlerine üstünlük kurma çabaları, sosyal dokunma eşiklerini ortadan kaldırdığı gibi huzursuzluklara ve kavgalara yol açar. Bu bağlamda hikâyede modern yaşamın olumsuzlukları; kültürel kodların değişmesi, gündelik yaşam pratiklerinin farklılaşması ve “küçük insanın büyüme kaygısı” çerçevesinde göz önüne serildiği gibi söz konusu mahalle de “sahte karşılaşmalar mekânına” dönüştürülür. Mahalledeki bu değişim, sadece yeni binaların inşasıyla değil aynı zamanda ödünç alınmış bir yaşam tarzının yüceltilmesiyle de gerçekleşir.

Sonuç

Haldun Taner, hikâyelerinde toplumsal yaşam içindeki aksaklıkları, yozlaşmayı ironik bir dille anlatır. Bu bağlamda yazar, toplumun her kesiminden bireylerin sosyal yaşam içindeki kaygılarını gündelik yaşam pratikleri çerçevesinde betimler. Taner’in hikâyelerinde sosyal tenkit, bireylerden başlayarak topluma yayılan bir çözüme ve toplumsal hastalık şeklinde ele alınır. Böyle bir yaklaşım, “gündelik hayatı ortaya çıkarır, maskesini indirir, üzerindeki örtüyü kaldırır” (Lefebvre 2010: 20) Zira yazar, gözlemlediği bireylerin gündelik yaşam içindeki tavırlarını âdeta sosyolojik bulgularla dile getirir.

Kaynaklar

- Lefebvre, Henri (2010), *Modern Dünyada Gündelik Hayat* (Çev.: Işın Gürbüz), Metis Yayınları, İstanbul.
- Kanter, Beyhan (2012), “Haldun Taner’in Öykülerinde Kimlik Kaygısı”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 8, s. 73-81
- Taner, H. (2005), “Kızıl Saçlı Amazon”, *Bütün Hikâyeleri-1*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- _____ (2010), “Şişhane’ye Yağmur Yağıyordu, Ay Işığında “Çalışkur”, *Bütün Hikâyeleri-2*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- _____ (2009), “Onikiye Bir Var”, “Sancho’nun Sabah Yürüyüşü”, “Gülerek Ölmek”, *Bütün Hikâyeleri-3*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- _____ (2011), “Yalıda Sabah”, *Bütün Hikâyeleri-4*, Bilgi Yayınevi, Ankara.